

پیشگامی در علوم اسلامی و انسانی دیجیتال

گفت و گو با دبیر علمی اولین همایش ملی علوم اسلامی و انسانی دیجیتال
حجت الاسلام والمسلمین دکتر اکبر راشدی نیا

به کوشش: هیئت تحریریه فصلنامه ره آورد نور

اشاره

نیمه دوم مهرماه سال جاری، شاهد برگزاری نخستین همایش ملی علوم اسلامی و انسانی دیجیتال به همت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی و مشارکت دانشگاه‌ها، نهادها، مراکز و مؤسسات علمی و تحقیقاتی کشور خواهیم بود. در همین راستا، گفت‌وگویی را با رئیس پژوهشکده علوم اسلامی و انسانی دیجیتال نور و دبیر اجرایی این همایش ملی آماده نموده‌ایم که از نظر شما خوانندگان محترم می‌گذرد.

در این گفت‌وگو به بیان موضوعات مهمی همچون: ضرورت تأسیس پژوهشکده نور، هدف از برگزاری همایش، سطح مشارکت مراکز و مؤسسات علمی و پژوهشی کشور، زمان برگزاری همایش و نیز محورها و موضوعات اصلی همایش ملی علوم اسلامی و انسانی دیجیتال، پرداخته شده است که امید است مورد استفاده علاقه‌مندان قرار گیرد.

* در ابتدای گفت‌وگو، لطفاً ضرورت تأسیس پژوهشکده علوم اسلامی و انسانی دیجیتال نور را بیان بفرمایید.

با توجه به گسترش فناوری هوش مصنوعی در حوزه علوم اسلامی و انسانی و کاربرد و استفاده آن در عرصه‌های مختلف، از قبیل پژوهش‌های انسانی و اسلامی، حوزه جدید مطالعاتی شکل گرفته است که اهتمام به این دانش نوین، ضروری و لازم می‌نمود؛ توسعه فناوری می‌تواند افق‌های تازه‌ای از علم را برای ما آشکار کند که قبل از این، اطلاعی از آنها نداشتیم؛ برای مثال، دیگر امروزه نمی‌توان برای شناخت علم نجوم، به ابزارهایی که در کتاب‌های خواجه نصیرالدین طوسی یا بخش هیئت شفای بوعلی سینا آمده، بسنده کرد. در گذشته، ابزارهای کشف و رصد ستارگان، محدود بود؛ اما امروزه این ابزارها خیلی توسعه و تنوع یافته است و نمی‌شود فقط به محاسبات کاغذی یا چشمی تکیه کرد. با آمدن تلسکوپ‌های پیشرفته و ماهواره‌ای، دانش نجوم تعریف جدیدی پیدا کرده است، مسائلش متفاوت شده و سؤال‌های بسیاری رخ داده که قبلاً اینها اصلاً وجود نداشت و اگر به ذهن کسی هم خطور می‌کرد، جرئت طرح آنها را نداشت و به جوابی هم نمی‌رسید.

همچنین، در حوزه طب، طبای قدیم، با گرفتن نبض بیمار و بر اساس کیفیت زدن نبض، نوع بیماری را تشخیص می‌دادند و صرفاً با ویزیت بالینی مبتنی بر علائم ظاهری، نوع بیماری‌ها را تشخیص می‌دادند؛ اما امروزه ابزاری وجود دارد به نام «سی‌تی‌اسکن» که تمام محتویات شکم انسان را نشان می‌دهد و پزشک را در تشخیص

با توجه به گسترش فناوری هوش مصنوعی در حوزه علوم اسلامی و انسانی و کاربرد و استفاده آن در عرصه‌های مختلف، از قبیل پژوهش‌های انسانی و اسلامی، حوزه جدید مطالعاتی شکل گرفته است که اهتمام به این دانش نوین، ضروری و لازم می‌نمود؛ توسعه فناوری می‌تواند افق‌های تازه‌ای از علم را برای ما آشکار کند که قبل از این، اطلاعی از آنها نداشتیم

بیماری کمک می‌کند؛ یعنی ابزارهای نوین به خدمت علم طب آمده‌اند و کار را سرعت بخشیده و آسان نموده‌اند؛ درحالی‌که طب سنتی به دلیل فاصله‌ای که از ابزارهای نوین گرفت، کم‌کم به حاشیه رانده شد و الآن طب مدرن میدان‌داری می‌کند. اگر ما هم از ابزارها و فناوری‌های جدید فاصله بگیریم، همان بلایی که سر طب سنتی ما آمد، علوم اسلامی و انسانی نیز به همان مصیبت و چالش دچار خواهد شد. بدیهی است که طب سنتی ما، یک طب قوی با سابقه بسیار درخشان، بسیار گسترش یافته بود و برای هر دردی، مجموعه‌ای از داروها را معرفی می‌کرد؛ فهرست داروهایی که در مفردات دارویی مطرح است و یا آنچه در قرابادین وجود دارد، شگفت‌آور است؛ اما چون طب سنتی، ابزارها و فناوری‌های روز را به خدمت نگرفت، اکنون این‌گونه مظلوم واقع شده و توسعه نیافته است؛ در مقابل، طب نوین چون ابزارها و فناوری‌های روز را به خدمت گرفت، تا این حد توسعه پیدا کرده و طب سنتی را به حاشیه رانده است.

این مقوله نجوم یا طب، از باب مثال بود که عرض کردم. بنابراین، در بحث ما، یعنی علوم اسلامی و انسانی دیجیتال هم همین

طور است. امروزه ضرورت ایجاب می‌کند که به این دانش میان‌رشته‌ای توجه کنیم؛ چون دنیا به سرعت در این حوزه مشغول به فعالیت و کار جدی است. به همین جهت، بایسته است که همه مراکز و مؤسسات بزرگ علمی و دانشگاهی جهان اسلام، به این حوزه توجه علمی و عملی نشان دهند. به هر حال، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور این ضرورت را به خوبی تشخیص داد و در این قضیه، پیشقدم شد و اقدام به تأسیس پژوهشکده علوم اسلامی و انسانی دیجیتال نمود.

در مراکز و دانشگاه‌های بزرگ جهان، دوره‌های مختلفی برای تعلیم و تدریس رشته علوم اسلامی و انسانی دیجیتال راه‌اندازی شده و در این راستا، سه سطح: مقدماتی، متوسطه و پیشرفته یا تکمیلی را به علاقه‌مندان آموزش می‌دهند.

از دانشمندانی که به صورت گسترده در این زمینه فعالیت می‌کنند، می‌توان به دکتر اریک اتول (Erik Atwell) که کتاب‌ها، مقالات و پروژه‌های پژوهشی متعددی را در حوزه تفسیر و قرآن پژوهی دیجیتال انجام داده است. همچنین، آقای الیاس مهنا که دانشمند لبنانی است و در آمریکا زندگی می‌کند. وی نیز در این حوزه کارهای قابل توجهی انجام داده است. خانم سارا بوون ساوانت (Sarah Bowen Savant)، رئیس بخش مطالعات اسلامی دیجیتال مرکز مطالعات اسماعیلی لندن است که در این عرصه، فعال است. همین طور، ده‌ها شخصیت برجسته از بزرگان و دانشمندان در زمینه علوم اسلامی و انسانی دیجیتال در جهان وجود دارند که آثار خوبی را ارائه کرده‌اند و در زمینه کاری خودشان، متخصص و مشهور هستند.

بنابراین، در جهان اسلام و به خصوص در کشور ما نیز لازم است، چنین مراکزی راه‌اندازی شود و این دست کارها کلید بخورد تا دانشمندان متخصص در حوزه علوم اسلامی و انسانی دیجیتال تربیت شوند؛ دانشمندانی که مقلد و دنباله‌رو غربی‌ها نباشند و در این زمینه، خودشان صاحب اندیشه و ایده باشند تا بتوانیم ان شاء الله فاصله‌مان را در این مباحث با غرب کم کنیم و حتی در فضای علوم دیجیتال، پیشرو و پیشگام باشیم و البته چنین آرمانی، نیازمند کار مستمر چندین ساله است.

آنچه گفتیم، ضرورت تأسیس پژوهشکده علوم اسلامی و انسانی دیجیتال را روشن ساخت. باید عرض کنم که پژوهشکده علوم اسلامی و انسانی با اخذ مجوز از شورای عالی حوزه‌های علمیه قم در سال ۱۴۰۳ش تأسیس شد و ما امیدواریم به مرور زمان، این پژوهشکده به یک پژوهشگاه بزرگ تبدیل شود که در ذیل خود پژوهشکده‌های متعددی را داشته باشد.

این نکته را هم باید گوشزد کنم، تحقیقاتی که در پژوهشکده علوم اسلامی و انسانی دنبال می‌شود، از نوع پژوهش‌های میان‌رشته‌ای است و صرفاً یک محقق حدیث‌پژوه یا عالم در دانش حدیث نمی‌تواند در این حوزه کار کند؛ چنان‌که صرفاً یک مهندس هوش مصنوعی هم قادر نخواهد بود در این وادی به شکل موفق عمل نماید؛ بلکه ما نیازمند یک پژوهش میان‌رشته‌ای هستیم تا با استفاده از هوش مصنوعی و فناوری‌های نوین در علوم اسلامی و انسانی پژوهش کرده و به نتایج جدید و یافته‌های نوین دست یابیم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تحقیقاتی که در پژوهشکده علوم اسلامی و انسانی دنبال می‌شود، از نوع پژوهش‌های میان‌رشته‌ای است و صرفاً یک محقق حدیث‌پژوه یا عالم در دانش حدیث نمی‌تواند در این حوزه کار کند؛ چنان‌که صرفاً یک مهندس هوش مصنوعی هم قادر نخواهد بود در این وادی به شکل موفق عمل نماید؛ بلکه ما نیازمند یک پژوهش میان‌رشته‌ای هستیم تا با استفاده از هوش مصنوعی و فناوری‌های نوین در علوم اسلامی و انسانی پژوهش کرده و به نتایج جدید و یافته‌های نوین دست یابیم

* انگیزه برگزاری این همایش چیست؟

چنان که گفته شد، فناوری‌های جدید گسترش بسیاری داشته، در واقع، فرصت و ظرفیت تازه‌ای برای یکسری پژوهش‌ها شکل گرفته است که پیش از این، فراهم نبود. امروزه فناوری‌های گسترده‌ای تولید شده که در خدمت علوم اسلامی و انسانی قرار گرفته است. در این زمینه، غربی‌ها بیش از پنجاه سال است که در حوزه علوم انسانی، شاخه‌ای را تحت عنوان «علوم انسانی دیجیتال» ایجاد کرده‌اند. در حوزه علوم اسلامی هم بیشتر از ۱۰ سال است که کار را شروع کرده‌اند. در همین راستا، ما کمتر دانشگاهی را در غرب سراغ داریم که رشته مطالعات اسلامی داشته باشد؛ ولی مرکزی به نام مرکز علوم اسلامی دیجیتال نداشته باشد؛ دانشگاه‌های بزرگی مثل: دانشگاه هاروارد، دانشگاه میشیگان، دانشگاه براون آمریکا و مرکز مطالعات اسماعیلی لندن. همه اینها یک مرکز دارند به نام مرکز مطالعات اسلامی دیجیتال یا مرکز علوم اسلامی دیجیتال.

متأسفانه، این حرکت در کشور ما، شتاب چندانی ندارد و هنوز خیلی جدی و هدفمند به آن پرداخته نشده است. تصور ما این است که اگر بتوانیم یک تحول و حرکت جدی را در این حوزه شکل بدهیم، باید شاهد روزی باشیم که غربی‌ها محصولات و نتایجی را - با نگاه خاصی که در زمینه مطالعات اسلامی دارند - ارائه می‌دهند و جامعه علمی و اسلامی ما، درگیر اینها خواهد شد و مشغول اظهارنظر درباره آنها می‌شود و در عمل، با این مراکز فاصله زیادی خواهیم داشت و مجبوریم پیرو و دنباله‌رو آنها در این عرصه باشیم.

بنابراین، لازم است در کشور یک حرکت جدی در حوزه مطالعات علوم اسلامی دیجیتال شکل بگیرد و هدف اصلی این همایش، ایجاد انگیزه برای چنین حرکتی در کشور و جهان اسلام است.

* چرا این همایش را ملی می‌دانید؟

با توجه به توضیحی که داده شد، برگزاری این همایش، اختصاصی به حوزه علمیه ندارد. در کشور خودمان دانشگاه‌های متعددی داریم که در آنها علوم انسانی و علوم اسلامی تدریس می‌شود و ده‌ها پژوهشگاه در کشور وجود دارد که در این حوزه‌ها فعالیت می‌کنند. چنان که عرض شد، آینده این علوم، مبتنی بر علوم اسلامی و انسانی دیجیتال خواهد بود. بیش از ۱۴۰۰ سال است که درباره علوم اسلامی بحث و گفت‌وگو شده و الآن این مباحث، در عرصه‌های مختلفی به اوج خود رسیده است. اگر این علوم بخواهند آینده روشن و رو به کمالی داشته باشند، مسیر آنها صرفاً از طریق علوم اسلامی و انسانی دیجیتال خواهد بود.

بنابراین، این همایش، یک کار ملی است و از عهده یک نهاد و مجموعه و سازمان خاص برنمی‌آید و در یک محدوده جغرافیایی هم نمی‌گنجد و باید به صورت عام مطرح شود. به همین دلیل، این همایش، نه فقط جنبه ملی دارد، بلکه بایسته است در عرصه بین‌المللی، به‌خصوص در گستره جهان اسلام نیز چنین همایش‌هایی برگزار شود. ما چنین حرکتی را علاوه بر ایران، در دیگر کشورهای اسلامی نیز به صورت جدی نمی‌بینیم. پس، این همایش اختصاصی به کشور ایران ندارد.

اولین همایش ملی

علوم اسلامی و انسان دیجیتال

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور)

پژوهشگاه علوم اسلامی و مطالعات دیجیتال

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

این همایش، یک کار ملی است و از عهده یک نهاد و مجموعه و سازمان خاص برنمی آید و در یک محدوده جغرافیایی هم نمی گنجد و باید به صورت عام مطرح شود. به همین دلیل، این همایش، نه فقط جنبه ملی دارد، بلکه بایسته است در عرصه بین المللی، به خصوص در گستره جهان اسلام نیز چنین همایش هایی برگزار شود

داشته باشند. همچنین، دانشگاه تهران، دانشگاه آزاد اسلامی به ریاست جناب آقای دکتر تهرانچی، دانشگاه امیرکبیر، دانشگاه علم و صنعت، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه خوارزمی، دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه های دیگری که در تهران هستند، عموماً استقبال کردند و حاضر بودند که با ما همکاری داشته باشند.

علاوه بر این، دانشگاه های سراسری در مراکز استان ها نیز همکاری خودشان را برای برگزاری این همایش اعلام کردند؛ مثل: دانشگاه اصفهان، دانشگاه تبریز، دانشگاه شیراز، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه کردستان، دانشگاه گیلان و دیگر دانشگاه ها. مراکز پژوهشی بزرگی هم که در کشور فعالیت دارند، در برگزاری این همایش مشارکت کردند؛ مانند: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران و دیگر مجموعه های علمی کشور.

همان طور که عرض کردم، اصولاً این دست مطالعات، در دانشگاه های غربی دنبال می شود و جهان اسلام هنوز به شکل جدی و اساسی درگیر چنین فضایی نشده اند. و اگر احیاناً از اتباع کشورهای اسلامی در این حوزه فعالیت می کنند، در چهارچوبی است که دانشگاه های غربی تعریف کرده و محدود به پروژه های علمی آن دانشگاه هستند. در نتیجه، ضروری است که در این راستا، یک کار ملی و فراملی در جهان اسلام شکل بگیرد و دنبال بشود.

*** مشارکت حدود پنجاه مؤسسه و نهاد در این همایش، در چه سطح و به چه صورتی است؟**
با مکاتبه ای که با مراکز بزرگ علمی کشور داشتیم، خوشبختانه با استقبال خوبی مواجه شدیم. حوزه علمیه قم به ریاست حضرت آیت الله اعرافی اعلام آمادگی کردند که در همایش مشارکت

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم
اسلامی، یک نهاد پیشرو در حوزه
پژوهش‌های فناوریانه است. این
مرکز اولین مجموعه‌ای بود
که در کشور با عنوان «مرکز
تحقیقات کامپیوتری» کار را
آغاز کرد؛ یعنی نه مرکز صرفاً
تحقیقاتی و پژوهشی بود و نه
مرکز صرفاً کامپیوتری و فناوریانه.
در واقع، این عنوان، خود معادل
تحقیقات دیجیتال است

یعنی نه مرکز صرفاً تحقیقاتی و پژوهشی بود و نه مرکز صرفاً
کامپیوتری و فناوریانه. در واقع، این عنوان، خود معادل تحقیقات
دیجیتال است.

البته آن روزی که مرکز تحت عنوان تحقیقات کامپیوتری آغاز
به کار کرد، ابزارهای فناوریانه خیلی بسیط بود و در آن زمان،
حیطه‌ای که کامپیوتر می‌توانست به پژوهش‌های علمی و اسلامی
کمک کند، در حد سرعت بخشیدن به جست‌وجو و یافتن مطالب
مورد نظر و سرعت در دسترسی به منابع بود و در واقع، محقق را
از مراجعه به کتابخانه‌ها بی‌نیاز می‌کرد و خیلی کاربردی و آسان،
منابع را در دسترس مخاطب قرار می‌داد؛ اما امروزه فناوری‌های
جدید گسترش یافته و فضاهای وسیعی فراسوی پژوهشگران باز
شده است؛ مثل: بحث‌های هوش مصنوعی، یادگیری ماشینی و
بحث پردازش‌های زبان طبیعی.

بحمدالله، این فناوری‌ها توسعه و رشد پیدا کرده و با دانش‌های
اسلامی و انسانی همراه شده است و ما آثار این را کم‌وبیش در
نرم‌افزارها و پژوهش‌های دیجیتال مرکز نور شاهد هستیم و مرکز

در خصوص سطح مشارکت باید عرض کنم که وقتی ما از این
دانشگاه‌ها و مراکز و مؤسسات علمی و پژوهشی درخواست
همکاری کردیم، برخی از این مراکز وارد تعامل شدند و مقرر
شد که پیش‌نهی‌هایی را در مجموعه خودشان در راستای این
همایش برگزار نمایند و مجموعه مقالاتی را فراهم و برای ما
ارسال کنند. همچنین، به ما در ارزیابی مقالات همایش کمک
برسانند و در اجرای همایش هم مشارکت داشته باشند.

در این راستا، تاکنون سه پیش‌همایش برگزار شده است؛ اولین
آنها در شهر مقدس مشهد با مشارکت مؤسسه پژوهشی دانشوران
برگزار شد و دومین پیش‌همایش، در دانشگاه علامه طباطبائی
اجرا شد و سومین پیش‌همایش هم امروز در دانشگاه تهران برگزار
می‌شود و چهارمین آنها هم با مشارکت دانشگاه فردوسی مشهد
ان‌شاءالله برگزار خواهد شد که در حال فراهم کردن مقدمات آن
هستیم. تا به امروز، بیش از ۱۰۰ مقاله دریافت کرده‌ایم که مراحل
ارزیابی آنها در حال انجام است؛ برخی از آنها تأیید شده و بعضی
نیاز به اصلاح داشته‌اند و برخی هم رد شده‌اند.

* زمان برگزاری همایش بر چه اساسی و به چه مناسبتی انتخاب شده است؟

با توجه به اهمیت چنین همایشی، باید چندین سال قبل آن را
برگزار می‌کردیم. به‌هرحال، اواخر سال ۱۴۰۳ تصمیم گرفتیم که
به این کار اقدام کنیم؛ اما مصادف شد با تعطیلات ماه مبارک
رمضان و عملاً امکان برگزاری آن را نداشتیم. اوایل سال ۱۴۰۴
نیز هم‌زمان بود با امتحانات دانشگاه‌ها. بعد هم تعطیلات تابستان
شروع می‌شد و زمان مناسبی برای این کار نبود. بنابراین، به نظر
ما بهترین زمان برای این منظور، مهرماه سال جاری است که با
آغاز به کار رسمی دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه مصادف می‌شود. به
امید خدا و توفیق الهی، ما هفدهم مهرماه سال جاری، این همایش
را برگزار خواهیم کرد.

* نقش مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، به‌ویژه پژوهشکده علوم اسلامی و انسانی دیجیتال نور را در برگزاری این همایش چگونه ارزیابی می‌کنید.

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، یک نهاد پیشرو در حوزه
پژوهش‌های فناوریانه است. این مرکز اولین مجموعه‌ای بود که
در کشور با عنوان «مرکز تحقیقات کامپیوتری» کار را آغاز کرد؛

*** در بالای پوستر همایش، سه نماد: ISC، سیویلیکا و نورمگز به طور برجسته کار شده است. در این باره هم توضیح دهید.**

اینها به جهت وزانت و اعتبار علمی همایش است. در حال حاضر، سامانه اعتباربخش به همایش‌های علمی در کشور، «مؤسسه استنادی علم و فناوری جهان اسلام (ISC)» است؛ یعنی هر همایشی که بخواهد در عرصه ملی و بین‌المللی برگزار شود، اگر بخواهد جایگاه علمی و اعتبار علمی داشته باشد، لازم است از ISC مجوز برگزاری بگیرد. وقتی همایشی از این سامانه، کد برگزاری دریافت می‌کند، به معنای آن است که این همایش از اعتبار علمی لازم برخوردار است.

همچنین، برای اینکه بتوانیم این همایش را اطلاع‌رسانی کنیم، با سامانه سیویلیکا که عهده‌دار اطلاع‌رسانی همایش‌های علمی کشور است، تعامل کردیم. این سامانه، با سیستم‌ها و ارتباطاتی که دارد، برگزاری این همایش را به مراکز مختلف اطلاع‌رسانی می‌کند.

وبگاه نورمگز نیز سامانه نمایه‌سازی و عرضه مقالات علمی است. بعد از برگزاری همایش، مقالات تأییدشده در این پایگاه، نمایه‌سازی خواهد شد تا مورد استفاده علمی و تحقیقاتی علاقه‌مندان و پژوهشگران قرار بگیرد.

*** تاکنون چه فعالیت‌هایی برای اطلاع‌رسانی و رسانه‌ای کردن همایش انجام داده‌اید؟**

ما فعالیت‌های مختلفی را در حوزه اطلاع‌رسانی و تبلیغات رسانه‌ای

نور، در واقع، پیشگام و پیشران در این عرصه است. بنابراین، از مرکزی این‌چنینی انتظار می‌رود که در برگزاری این همایش و کمک به توسعه علوم اسلامی و انسانی دیجیتال، پیش‌قدم باشد و به‌طورعام در حوزه علوم انسانی، و به‌طورخاص در حوزه علوم اسلامی، عهده‌دار پیگیری و سروسامان دادن به این کار سترگ باشد.

تاکنون سه پیش‌همایش برگزار شده است؛ اولین آنها در شهر مقدس مشهد با مشارکت مؤسسه پژوهشی دانشوران برگزار شد و دومین پیش‌همایش، در دانشگاه علامه طباطبائی اجرا شد و سومین پیش‌همایش هم امروز در دانشگاه تهران برگزار می‌شود و چهارمین آنها هم با مشارکت دانشگاه فردوسی مشهد ان‌شاءالله برگزار خواهد شد

انجام داده‌ایم که از آن جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. مکاتبه با مراکز علمی کشور: تقریباً با صد دانشگاه، مؤسسه علمی و پژوهشگاه در سطح کشور نامه‌نگاری کرده‌ایم و برای همه این مراکز علمی، دانشگاهی و حوزوی، پوستر فراخوان همایش را ارسال و از آنها تقاضای مشارکت داشتیم.

۲. تبلیغات محیطی: تعداد قابل توجهی پوستر همایش، در مراکز علمی نصب شده است. مجموعه‌ای از استندهای تبلیغی آماده شده و در مراکز مهم و پُرتردد قرار گرفته است؛ جاهایی مثل مرکز مدیریت حوزه علمیه قم و دانشگاه قم و مانند آنها. به‌طور کلی، در مکان‌هایی که معمولاً محل رفت‌وآمد طیف گسترده‌ای از اساتید و پژوهشگران است، این استندها در معرض دید قرار گرفته است.

۳. تبلیغ در فضای مجازی: کار گسترده‌ای نیز در حوزه فضای مجازی سامان داده‌ایم و در کانال‌ها و گروه‌های متعددی که مرتبط با پژوهش‌های علوم انسانی و اسلامی هستند و یا در زمینه هوش مصنوعی فعال‌اند، این همایش تبلیغ و اطلاع‌رسانی شده است.

*** آیا در این همایش یا نشست‌های مربوط به آن، از مهندسان، متخصصان و صاحب‌نظران حوزه هوش مصنوعی هم دعوت شده است؟**
ان‌شاءالله، در کنار این همایش، نمایشگاهی هم برگزار خواهد شد

که به ارائه و معرفی دستاوردها، محصولات و پژوهش‌های اسلامی و انسانی دیجیتال که مبتنی بر هوش مصنوعی است، اختصاص دارد. این نمایشگاه، فضای خیلی خوبی است که خروجی‌های مربوط به این حوزه، در معرض نمایش و اطلاع همگان قرار می‌گیرد و به نظر بنده، فرصت بسیار مفید و ارزنده‌ای است تا مراکزی که در این زمینه فعالیت دارند، خودشان را معرفی کنند و به ارائه و توضیح دستاوردهای خویش بپردازند.

افزون بر این، همان‌طور که عرض کردم، این حوزه مطالعاتی، یک حوزه میان‌رشته‌ای است و قطعاً از مهندسان، متخصصان و صاحب‌نظران هوش مصنوعی و کسانی که علاوه بر دانش فنی، دغدغه مباحث اسلامی هم دارند، دعوت خواهد شد تا به ارائه دیدگاه‌ها و یافته‌های خود مبادرت ورزند و به بسط و تعمیق این دست موضوعات کمک کنند.

*** لطفاً به محورها و موضوعات اصلی که در این همایش مطرح خواهد شد، اشاره نمایید.**

به‌طور کلی، این همایش در چهار محور و موضوع اصلی تنظیم شده است:

۱. مبانی نظری علوم اسلامی و انسانی دیجیتال؛
۲. آثار، نتایج و فواید نظری و عملی علوم اسلامی و انسانی دیجیتال؛

فناوری‌های جدید گسترش بسیاری داشته، در واقع، فرصت و ظرفیت تازه‌ای برای یکسری پژوهش‌ها شکل گرفته است که پیش از این، فراهم نبود. امروزه فناوری‌های گسترده‌ای تولید شده که در خدمت علوم اسلامی و انسانی قرار گرفته است. در این زمینه، غربی‌ها بیش از پنجاه سال است که در حوزه علوم انسانی، شاخه‌ای را تحت عنوان «علوم انسانی دیجیتال» ایجاد کرده‌اند. در حوزه علوم اسلامی هم بیشتر از ۱۰ سال است که کار را شروع کرده‌اند

در کنار این همایش، نمایشگاهی هم برگزار خواهد شد که به ارائه و معرفی دستاوردها، محصولات و پژوهش‌های اسلامی و انسانی دیجیتال که مبتنی بر هوش مصنوعی است، اختصاص دارد. این نمایشگاه، فضای خیلی خوبی است که خروجی‌های مربوط به این حوزه، در معرض نمایش و اطلاع همگان قرار می‌گیرد و به نظر بنده، فرصت بسیار مفید و ارزنده‌ای است تا مراکزی که در این زمینه فعالیت دارند، خودشان را معرفی کنند

برود. اگرچه در ظاهر مثلاً بین علم تفسیر دیجیتال و علم تفسیر سنتی یا علم حدیث دیجیتال و علم حدیث سنتی، اشتراک لفظی وجود دارد، اما موضوعات و مسائل آنها متفاوت و مختلف‌اند.

محور دیگر همایش، آثار، نتایج و فواید نظری و عملی علوم اسلامی و انسانی دیجیتال است؛ برای مثال، وقتی این فناوری به خدمت علم تفسیر می‌آید، چه آثار و نتایجی به دست می‌آید که سابقاً نمی‌توانستیم به چنین نتایج و فوایدی برسیم. همچنین، وقتی این فناوری در خدمت علم حدیث قرار می‌گیرد، چه پیامدها و نتایجی از آن استخراج می‌شود که پیش از آن، چنین آثار و فوایدی دست‌نیافتنی بود.

مثلاً یکی از کارهایی که غربی‌ها در این باره انجام داده‌اند، مربوط به کتاب موطأ مالک بن انس است. این کتاب، از سه نفر روایت شده است. اینها آمده‌اند این سه روایت را با هم مقایسه کرده‌اند

۳. هوش مصنوعی و علوم اسلامی و انسانی دیجیتال؛

۴. پژوهش‌های مروری در حوزه علوم اسلامی و انسانی دیجیتال.

همان‌طور که گفته شد، در بخش مربوط به مبانی نظری علوم اسلامی و انسانی دیجیتال، به تعریف و چیستی این علم پرداخته می‌شود؛ اینکه آیا این مباحث، یک علم جدید است یا همان علوم سابق است و در آن، ابزار پژوهش عوض شده است. الآن در دنیای امروز می‌گویند که اصلاً مسائل و اهداف، عوض شده است. درست است که این دانش در حوزه تفسیر، فقه و حدیث کار می‌کند، ولی هم مسائل آن مختلف و متنوع است؛ یعنی سؤال‌هایی که می‌خواهد جواب بدهد، گوناگون شده است و هم غایتی که می‌خواهد به آن برسد، مختلف و متفاوت از علوم سابق است و هم شیوه تحقیق در آن متفاوت شده است. بدیهی است، وقتی این مباحث مختلف باشد، باید طبیعتاً علم جدیدی به شمار

از جنبه آوایی، با هم شبیه باشند و برای شنونده موجب اشتباه یا تفاوت در برداشت شود. اینها مقولات جدیدی است که برخاسته از تحقیق در حوزه علوم اسلامی دیجیتال است.

این دست مباحث در علوم اسلامی دیجیتال، فراتر از هوش مصنوعی بحث می‌شود. هوش مصنوعی، یکی از ابزارهایی است که در خدمت علوم اسلامی و انسانی دیجیتال قرار می‌گیرد. در واقع، بحث‌های دیگری مثل: یادگیری ماشینی، متن‌کاوی، مقایسه، ارائه آمار و نمودار یا بصری‌سازی محتوا و نیز خوشه‌بندی، مطالب یا عرضه اطلاعات به صورت سازواره و درختواره‌ای، همگی می‌توانند در خدمت علوم اسلامی و انسانی قرار گیرند و مسائل و موضوعات جدیدی را شکل دهند.

محور سوم در این همایش، هوش مصنوعی و علوم اسلامی و انسانی دیجیتال است؛ همان دغدغه‌ای که جنابعالی هم مطرح کردید. ما این بخش را مستقلاً لحاظ کرده‌ایم؛ چون هوش مصنوعی، طیف گسترده‌ای از این فعالیت‌ها را پوشش می‌دهد. ان‌شاءالله، با کمک و راهنمایی جناب آقای دکتر مینایی که خود عضو هیئت علمی این همایش هستند، از همه اساتید و صاحب‌نظران حوزه‌های مرتبط با محورهای همایش دعوت می‌کنیم و با آنها مکاتباتی داشته‌ایم تا اگر در این حوزه دستاورد و محصولی داشته‌اند، آن را معرفی کنند و یا به صورت مقاله علمی، مطالب خودشان را ارائه کنند.

* از اینکه فرصت خود را در اختیار فصلنامه ره‌آورد نور قرار دادید، سپاسگزاریم.

و گفته‌اند چند درصد از اختلافات بین اینها، مربوط به کتابت است و چند درصد آنها، به حوزه شفاهی یا شنیداری ارتباط دارد. تاکنون هر اختلافی بین احادیث بحث شده، از نوع کتابتی بوده و اختلافات شفاهی، مورد بحث قرار نگرفته است؛ یعنی همیشه تصحیفات ما، به کتابت مرتبط بوده است؛ مثل اینکه در موقع کتابت، کلمه «حسن»، به اشتباه «حسین» نوشته شده یا برعکس؛ اما اینکه در زمینه گفتار، چه کلماتی به هم نزدیک هستند و قرابت آوایی دارند، در خصوص اینها بحث و گفت‌وگویی نشده است. در نظر کتابت، ممکن است دو کلمه کاملاً با هم متفاوت باشد؛ اما

در واقع، پیشگام و پیشران در این عرصه است. بنابراین، از مرکزی این‌چنینی انتظار می‌رود که در برگزاری این همایش و کمک به توسعه علوم اسلامی و انسانی دیجیتال، پیش‌قدم باشد و به‌طور عام در حوزه علوم انسانی، و به‌طور خاص در حوزه علوم اسلامی، عهده‌دار پیگیری و سروسامان دادن به این کار سترگ باشد.